

CHINY W SETNĄ ROCZNICĘ REWOLUCJI XINHAI – SZKICE

Jan Rowiński

OBCHODY ROCZNIC REWOLUCJI *Xinhai* W CHRL

Kierownictwo Komunistycznej Partii Chin (KPCh) i władze Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) niezależnie od wszystkich zawirowań politycznych ubiegłego 60-lecia na kontynencie, przy wszystkich okresowych przemilczeniach, zastrzeżeniach i krytycznych, nierzadko nieobiektywnych ocenach i opiniach co do charakteru, niekonsekwencji, ograniczeń i słabości Rewolucji *Xinhai*, traktowały ją jako niezwykle ważne wydarzenie w najnowszej historii Chin. Przywódcy ChRL uważali – i nadal uważają – że są kontynuatorami i spadkobiercami idei oraz dążeń organizatorów rewolucji, zmierzając do odrodzenia w pełni suwerennego, zjednoczonego państwa, do zapewnienia jego integralności terytorialnej i bezpieczeństwa, ostatecznego zamknięcia ponad stulecia hańby i poniżenia (*bainian guochi*). Czerpali i czerpią oni z *Xinhai* jako źródła modernizacji i programu budowy potęgi państwa opartej na pomyślności obywateli (*fu min, qiang guo*) oraz sięgali – i sięgają – do niezrealizowanych zamierzeń ujętych w *Trzech zasadach ludu* – sformułowanych przez Sun Zhongshana¹ (Sun Yat-sena) – organizatora i przywódcy tej rewolucji. Uważali przy tym, że jedynie proponowany i realizowany przez nich program radykalnej rewolucji ludowej – odwołującej się na początku do wzorców rewolucji bolszewickiej z 1917 r., a po 1949 r. do doświadczeń ZSRR w budowie swej potęgi – pozwoli na przezwycięzenie wszystkich słabości i niekonsekwencji republikańskich poprzedników, czyli zwolenników „burżuazyjno-demokratycznej rewolucji starego typu” z 1911 r.

¹ W niniejszym artykule, dotyczącym obchodów Rewolucji *Xinhai* w Chinach, stosujemy (odmiennie niż w pozostałych tekstach) przyjętą w ChRL formę zapisu nazwiska Sun Yat-sena. Redakcja.

1. Xinhai – ważny punkt odniesienia dla władz ChRL

Po podsumowaniu bolesnych doświadczeń okresu maoistowskiego, od 1978 r. skoncentrowano się – równoległe do studiowania rozwiązań zagranicznych (głównie z Zachodu, a także Japonii, Korei Południowej czy państw ASEAN) – na poszukiwaniu i wypracowaniu rodzimych rozwiązań i modelu, uwzględniając tradycję, specyfikę i uwarunkowania Chin. W tym celu sięgano także do pełnych sukcesów modernizacyjnych doświadczeń rodaków na Tajwanie i w Hongkongu oraz *huaqiao* (emigrantów chińskich i ich potomków), stanowiących np. ponad 76% ludności Singapuru. Przyczyniło się to do rewizji wielu obowiązujących oficjalnie na kontynencie po 1949 r. opinii i ocen dotyczących wydarzeń z przełomu XIX i pierwszej połowy XX w.

Niniejszy szkic ma na celu przedstawienie oficjalnego stosunku kierownictwa KPCh i władz ChRL do kwestii znaczenia, charakteru, programu i dokonań Rewolucji *Xinhai*, jej osiągnięć, słabości oraz ograniczeń, a także roli jej niekwestionowanego przywódcy, twórcy i „ojca” Republiki Chińskiej – Sun Zhongshana. Podejmuje on próbę znalezienia odpowiedzi na następujące pytania:

- dlaczego i w jakich kwestiach ocena Rewolucji *Xinhai* ulegała korektom i ewolucji?
- w jaki sposób jej poszczególne aspekty były wykorzystywane instrumentalnie, pod kątem aktualnych potrzeb, poprzez nagłaśnianie, przemilczanie, wybiórczość i interpretację?
- co pozostawało elementem trwałym i traktowane było jako dziedzictwo, do którego odwoływała się KPCh i ChRL, dążąc do realizacji własnej wizji i programu odrodzenia wielkości państwa, jego modernizacji, zapewnienia pomyślności i dobrobytu jego obywateli?

W analizie tych wydarzeń nie można pominąć ważnego czynnika personalnego. W ścisłej elicie kierowniczej KPCh i ChRL znajdowali się ludzie, którzy brali bezpośredni udział w Rewolucji *Xinhai* (np. Dong Biwu czy marszałek Zhu De), a także osoby, które znały Sun Zhongshana i z ramienia KPCh blisko współpracowały z kierownictwem Guomindangu (m.in. Mao Zedong, Zhou Enlai, marszałek Ye Jianying, Liao Chengzhi i in.). Należy pamiętać także o politykach i wojskowych o znanych nazwiskach, wywodzących się z bliskiego kręgu doradców i współpracowników dra Suna i jego następcy – Czang Kaj-szeka (Jiang Jieshi), zasiadających w organach kierowniczych Centralnego Komitetu Wykonawczego Guomindangu (GMD) czy rządu narodowego w Nankinie. Popierali oni współpracę KPCh i GMD w okresie wojny antyjapońskiej (1937–1945), a w trakcie trzeciej wojny domowej (1946–1949) opowiedzieli się po stronie komunistów i po-

parli powstanie ChRL, wchodząc w skład naczelnych instytucji nowego państwa². Oczywiście, zajmowali głównie stanowiska reprezentacyjne i nie mieli większego wpływu na kluczowe decyzje kształtujące politykę państwa, ale w różnych okolicznościach, w zależności od klimatu politycznego i realizowanego kursu, ich opinie były wysłuchiwane i niekiedy brane pod uwagę.

Obchody w ChRL rocznic Rewolucji *Xinhai* i związanych z jej twórcą

W okresie 61 lat istnienia ChRL zorganizowano 12 ogólnonarodowych obchodów (nie licząc tegorocznych) okrągłych rocznic rewolucji 1911 r. oraz cztery związane z rocznicami urodzin lub śmierci ojca Republiki Chińskiej – Sun Zhongshana.

Nadawano im przeważnie bardzo wysoką rangę ogólnokrajowych uroczystości na szczeblu centralnym i prowincjonalnym (przede wszystkim w historycznych miejscach związanych z wydarzeniami 1911 r.). Odwoływały się one do umocnienia jedności narodowej i miały służyć realizacji celów o charakterze ogólnopaństwowym, które w danym momencie traktowano w Zhongnanhai za najważniejsze. Uczestniczyli w nich przywódcy państwa i partii. Za każdym razem powoływano z tej okazji ogólnokrajowe Komitety Obchodów, na czele których stawali przeważnie przewodniczący Ludowej Politycznej Rady Konsultatywnej Chin (LPRKCh) (formalnie osoba nr 4 w hierarchii władz ChRL) lub ich zastępcy, osoby bardzo zasłużone, o znanych nazwiskach. Centralnym wydarzeniem były uroczyste akademie pod auspicjami Komitetu Narodowego LPRKCh, którym przewodniczył przewodniczący tego organu. Głównymi mówcami byli przeważnie najwyższą rangą politycy: przewodniczący ChRL lub jego zastępcy, sekretarze generalni KC KPCh, premierzy, przewodniczący Stałych Komitetów Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych (OZPL) i LPRKCh oraz „obowiązkowo”, przewodniczący Rewolucyjnego Komitetu Chińskiej Partii Narodowej³, jednej z 8 partii de-

² Centralnej Ludowej Rady Rządowej, po przyjęciu nowej Konstytucji w 1954 r. do grona zastępców przewodniczącego ChRL, do organów wykonawczych, w tym rządu, czyli Rady Administracyjnej, a po 1954 r. Rady Państwowej, Chińskiej Ludowo-Rewolucyjnej Rady Wojskowej i jej późniejszych odpowiedników: Rady Obrony Narodowej, Centralnej Komisji Wojskowej, naczelnych organów ustawodawczych, Komitetu Narodowego LPRKCh, a po 1954 r. także Stałego Komitetu OZPL oraz organów systemu sprawiedliwości: Najwyższego Sądu Ludowego, Najwyższej Prokuratury Ludowej oraz KPCh i ośmiu partii demokratycznych. Zob.: *Who is who in Communist China*, Union Research Institute, Hong Kong 1966; Jan Rowiński, Wojciech Jakóbiec, *System konstytucyjny Chińskiej Republiki Ludowej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2006, s. 87–95.

³ Rewolucyjny Komitet Chińskiej Partii Narodowej (*Zhongguo Guomindang Geming Weiyuanhui*) powstał 1 stycznia 1948 r. w Hongkongu podczas Zjazdu Przedstawicieli Frakcji Demokratycznej Partii Narodowej (GMD) przez odłączenie się grupy działaczy od GMD (która w wyniku wojny domowej w latach 1946–1949 utraciła władzę na kontynencie na rzecz komunistów, a w latach

mokratycznych (*minzhu dangpai*), które w swych statutach uznają przywództwo KPCh i przyjmują podrzędną rolę w systemie politycznym ChRL. Wśród zapraszanych gości znajdowali się także ww. najstarsi wiekiem działacze, członkowie najwyższych władz KPCh, którzy albo brali udział w rewolucji 1911 r., albo aktywnie współpracowali w okresie współdziałania GMD i KPCh w latach 20., wchodząc w skład władz Partii Narodowej lub jej sił zbrojnych, a także ci znani politycy czy wojskowi z władz GMD i administracji Republiki Chińskiej (przede wszystkim wdowa po Sunie, Song Qingling), którzy opowiedzieli się po stronie komunistów i zostali na kontynencie, zrywając z reżimem Czang Kaj-szeka. Tradycją było zapraszanie jako gości honorowych żyjących przywódców z okresu tamtych wydarzeń, członków ich rodzin, bliskich doradców i współpracowników dra Suna oraz weteranów – uczestników rewolucji republikańskiej.

W okresie sześciu dekad (po 1949 r.) obchody i nagłośnień tych okrągłych rocznic, ich skala i treści oraz formułowane z tej okazji oceny wydarzeń z 1911 r., poglądów i programu jej przywódcy zależały od sytuacji oraz aktualnego kursu politycznego dyktującego wymagania propagandowe. W niektórych przypadkach, np. w 1951 r., w 40. rocznicę Rewolucji *Xinhai*, a także w 1971 r., w 60. rocznicę przypadającą w czasie „rewolucji kulturalnej”, pomijano to wydarzenie milczeniem, w innych „delikatnych okresach” ograniczano się do czysto formalnych i marginalnych imprez. Natomiast przy okazjach przypadających w czasach względnej normalności lub politycznej odwilży (np. w latach 1955–1956) czy w 50. rocznicę wydarzeń w 1961 r., gdy po okresie wielkiego głodu w wyniku załamania się „wielkiego skoku”⁴ rozpoczęto kurs „regulacji” i koniecznością stało się pozyskanie tych grup społeczeństwa, które były przedmiotem masowych represji (kręgów inteligencji, elit partii demokratycznych itd.) oraz zjednoczenie społeczeństwa wokół wspólnych historycznych wartości – nadawano im charakter konsultacyjny, maksymalnie nagłaśniany propagandowo.

Prawdziwy proces zmian w tej „huśtawce instrumentalnego podejścia” nastąpił po śmierci Mao Zedonga i zamknięciu tragicznej dekady „rewolucji kulturalnej” (1966–1976), a przede wszystkim po historycznym zwrocie w grudniu 1978 r., któ-

1949–2001 i od 2008 r. sprawowała władzę na Tajwanie). Honorową przewodniczącą tej partii była (do swojej śmierci) Song Qingling, wdowa po ojcu-założycielu republikańskich Chin Sun Yat-senie i szwagierka przywódcy Partii Narodowej Czang Kaj-szeka). Pełniła ona po 1949 r. wysokie funkcje państwowe (wiceprzewodniczącej Centralnego Rządu Ludowego, wiceprzewodniczącej parlamentu i wiceprzewodniczącej ChRL). Pierwszy przewodniczący Rewolucyjnego Komitetu Partii Narodowej Li Jishen w początkach istnienia ChRL również pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Centralnego Rządu Ludowego. Jest to obecnie ugrupowanie zrzeszające ponad 70 tysięcy członków – głównie urzędników, inżynierów, nauczycieli i lekarzy. Na jego czele stoi He Luli.

⁴ Andrzej Halimarski, *Chińska Republika Ludowa w okresie „wielkiego skoku” i polityki „regulacji” (1958–1965)*, „Kraje Socjalistyczne” 1987, t. 3, nr 1–2, s. 203–250.

ry rozpoczął okres reform w Chinach. Znalazło to wyraz w pozytywnej tendencji stopniowego – ale wybiórczego – odkrywania na nowo przemilczanych poprzednio wartości programów republikańskich dotyczących m.in. kwestii ludowładztwa i demokratyzacji, przestrzegania praw człowieka, formuły jedności narodowej, konieczności zrewidowania represyjnej polityki narodowościowej czy wyznaniowej, zabiegów o sympatie diaspory, ocieplenia w relacjach z rodakami (*tong bao*) z drugiego brzegu Cieśniny Tajwańskiej oraz wznowienia dialogu z przywódcami Guomindangu itd. Co prawda z największymi oporami, ale torowały sobie jednak drogę postulaty dotyczące reform politycznych, m.in. zapewnienia swobód obywatelskich, praworządności czy rzeczywistego dialogu władzy ze społeczeństwem. Dlatego też dopiero obchody 70. rocznicy (1981 r.) wybuchu Rewolucji *Xinhai* stały się forum powszechniejszej, głębszej i bardziej obiektywnej prezentacji jej znaczenia w historii najnowszej Chin. Doceniono jej wkład w odrodzenie państwa oraz uznano, że powinna być ona ważnym tematem edukacji historycznej i patriotycznej społeczeństwa, przede wszystkim młodzieży.

3. Przegląd obchodów rocznicowych w „epoce Mao” (1949–1976)

Pierwsza okrągła rocznica 40-lecia rewolucji republikańskiej przypadała na październik 1951 r. – dwa lata po proklamowaniu ChRL. Był to szczególny okres tworzenia i umacniania organów nowej władzy, reformy rolnej, ogromnego wysiłku odbudowy kraju zniszczonego 8-letnią agresją japońską i zmaganiem trzeciej wojny domowej (1946–1949) komunistów z narodowcami, trwającą kampanią likwidacji ostatnich ogniw operujących na południu jednostek armii obalonego reżimu, połączonej z kampanią „zduślenia kontrrewolucji” (*zhenya fan geming yundong*)⁵, która największego rozmachu nabrała w 1951 r. Trwała w tym czasie wojna w Korei z udziałem armii „ochotników” chińskich. Latem i jesienią 1951 r. nastąpiła nowa faza szczególnie zażartych walk wokół 38 równoleżnika (sierpień–listopad), w których na przemian jedna i druga strona starały się uzyskać przewagę wojskową, a także wzmocnić swą pozycję przy stole negocjacyjnym. Mao Zedong obawiał się, że w tej sytuacji może dojść do kontrofensywy wojsk GMD z Tajwanu na kontynent jako wsparcie operacji wojsk ONZ w Korei. Należy pamiętać, że w tym czasie ChRL udzielała istotnej pomocy wojskowej Demokratycznej Republice Wietnamu i oddziałom Vietcongu w prowadzonej tam przez Francję „brudnej wojnie kolonialnej”.

⁵ Dyrektywa KC KPCh z 10 października 1950 r.

Nie można nie brać także pod uwagę aspektu politycznego i ideologicznego. To obalona Republika Chińska uznała za swego ojca i przywódcę Sun Zhongshana, to ona datę wybuchu Rewolucji *Xinhai* 10 października (*shuang shi* – ‘podwójna dziesiątka’) uznała za dzień święta narodowego republikańskich Chin, wreszcie to Czang Kaj-szek był wybrany przez Sun Zhongshana na następcę i wykonawcę jego politycznego testamentu. Obchody tej rocznicy w istniejącej sytuacji wewnętrznej i międzynarodowej były trudne i do tego wysoce kłopotliwe. Mogły być odczytywane jako deprecjonowanie znaczenia nowego państwa i jego nowego święta narodowego (1 października). Tak więc, ze wszystkich wyżej wymienionych powodów, postanowiono zrezygnować z obchodów tej rocznicy.

Sytuacja uległa zmianie wraz z umocnieniem nowego reżimu. Stało się rzeczą oczywistą, że jego legitymizm narodowy zostanie znacząco wzmocniony przez odwołanie się do dziedzictwa Suna, do roli i znaczenia rewolucji 1911 r., która obaliła feudalne cesarstwo, proklamowała Republikę i podjęła (z różnym skutkiem) ogromny wysiłek wyzwolenia się z obcej zależności, odzyskania rzeczywistej niepodległości i pełnej suwerenności oraz podjęła program modernizacji kraju i odrodzenia narodowego. Zadań tych nie udało się wówczas zrealizować – zarówno w aspekcie narodowym, jak i społecznym. To komuniści i Republika Ludowa mieli kontynuować dzieło Suna, ale czynić to znacznie konsekwentniej i skuteczniej – szczególnie w sferze politycznej i gospodarczo-społecznej – niż obalony reżim Partii Narodowej, który „porzucił i zdradził jego dziedzictwo”. To w „Nowych Chinach” miał być zrealizowany testament wielkiego demokrata, a komuniści mieli przywrócić Chinom należne miejsce wśród mocarstw świata i odrodzić wielkość chińskiej nacji.

Wykorzystano dla tego celu przypadającą 12 marca 1955 r. 30. rocznicę śmierci Sun Zhongshana. W tym dniu ukazał się na łamach centralnego organu KC KPCh – dziennika „Renmin Ribao” artykuł redakcyjny pt. *Pamięci wielkiego, demokratycznego rewolucjonisty – pana Sun Zhongshana*⁶. W przeddzień odbyła się w pawilonie Huarentang kompleksu Zhongnanhai – siedziby władz naczelnych ChRL – uroczysta akademicka z udziałem ponad 1000 osób. Przewodniczył jej Zhou Enlai – wiceprzewodniczący KC KPCh, premier i przewodniczący Ludowej Politycznej Rady Konsultatywnej Chin. Uczestniczyli w niej działacze GMD, z których wielu było bliskimi współtowarzyszami walki, doradcami Suna (m.in. Peng Zemin, Shen Chuju, Huang Yanbei, He Xiangying, Chen Shudong, Zhang Boquan), a także członkowie najwyższego kierownictwa KPCh, w tym ci którzy współpracowali z Partią Narodową w okresie sojuszu obu partii w połowie lat 20. czy później w latach wojny antyjapońskiej⁷.

⁶ „Renmin Ribao” z 12 marca 1955.

⁷ „Guangming Ribao” z 11 marca 1955.

Sukces propagandowy tego posunięcia i nowa atmosfera polityczna w kraju związana z echem XX Zjazdu KPZR i procesami destalinizacji u „starszego radzieckiego brata” (*sulian lao dage*), niezwykłym ożywieniem politycznym i bezprecedensową „odwilżą” w ChRL w następstwie proklamowanej na początku maja 1956 r. kampanii „Niech rozkwita sto kwiatów, niech współzawodniczy stu uczonych” (*shuang bai*)⁸ spowodowały nadanie jeszcze większego rozmachu i nowych akcentów obchodom 90. rocznicy urodzin Sun Zhongshana w listopadzie tegoż roku. Trudno oprzeć się wrażeniu, że chodziło zapewne także o zatarcie faktu oficjalnego przemilczenia przez władze jej 40. rocznicy w 1951 r.

W stolicy Chin powołano specjalny komitet obchodów. Postanowiono, że poza uroczystościami centralnymi odpowiednie akademie odbędą się we wszystkich prowincjach i miastach wydzielonych kraju. Rada Państwowa ogłosiła dzień 12 listopada dniem wolnym od pracy, wywieszono flagi państwowe. Na uroczystej akademii, której przewodniczył premier Zhou Enlai, w prezydium znalazło się 78 osób, w tym najwyższe kierownictwo państwa i partii z Mao Zedongiem na czele, a także m.in. Peng Zemin, He Xiangning, Wei Lihuang, Wu Yizheng, gen. Long Yun, Li Shucheng, Shen Chuju, Chen Shudong, Zhang Nanxian, gen. Cheng Qian, Xiong Kewu, Shao Lizi, Ma Xilun i inni. Zaproszono przedstawicieli emigracji i rodaków z Hongkongu oraz 160 gości z zagranicy, z 30 krajów⁹. Tego samego dnia premier Zhou Enlai i He Xiangning – przy udziale ok. 600 osób – uczestniczyli w uroczystości w położonej w Pachnących Górach pod Pekinem Świątyni Lazurowych Obłoków (*Biyunsi*), gdzie w Pagodzie Purpurowego Tronu znajduje się Sala Pamięci dra Suna¹⁰. W celu złożenia wieńców w mauzoleum pierwszego prezydenta Republiki Chińskiej do Nankinu udała się specjalna delegacja państwowa pod przewodnictwem wiceprzewodniczącego KC KPCh – marszałka Zhu De¹¹.

Wydarzeniem politycznym obchodów był artykuł Mao Zedonga pt. *Pamięci pana Sun Zhongshana (Jinian Sun Zhongsan xiansheng)*¹². Oficjalną ocenę Rewolucji *Xinhai* oraz postaci i dokonań twórcy Republiki Chińskiej przedstawił w nim sam architekt Nowych Chin i przewodniczący KC KPCh, tym samym więc stawiała się ona – przynajmniej w tym okresie – obowiązującą wykładnią.

⁸ Określenie „100 szkół” nawiązywało do Epoki Walczących Królestw (413–221 p.n.e.), kiedy współlistniały i rywalizowały różne szkoły myślenia. Okres ten uznano za jeden z najplodniejszych w rozwoju myśli społecznej i nauki w Chinach.

⁹ „Guangming Ribao” z 12 listopada 1956.

¹⁰ Tutaj, od 1925 r. do momentu przeniesienia do Mauzoleum w Nankinie w 1929 r., spoczywało ciało Sun Yat-sena. W Sali Pamięci są eksponowane pamiątki po zmarłym, m.in. szklana trumna ze stalowym wiekiem, dar Stalina i ZSRR dla narodu chińskiego. Dotarła ona do Chin z opóźnieniem i zmarły nie mógł być w niej pochowany.

¹¹ „Guangming Ribao” z 13 listopada 1956.

¹² „Renmin Ribao” z 12 listopada 1956.

Obchody rewolucji 1911 r. „w pełnej krasie” odbyły się 5 lat później – w 50. rocznicę tego wydarzenia, w październiku 1961 r. Stały Komitet KN LPRKCh, w specjalnej uchwale przyjętej 15 września tegoż roku na XXI posiedzeniu, informował o *uroczystościach z okazji 50. rocznicy Rewolucji Xinhai, mającej wielkie historyczne znaczenie*. Powołano specjalny komitet przygotowawczy. Na jego czele stanął sędziwy wiceprzewodniczący ChRL, członek Biura Politycznego KC KPCh, uczestnik i współorganizator historycznych wydarzeń sprzed półwieku, które doprowadziły do obalenia cesarstwa – Dong Biwu. Jego pierwszą zastępczynią była Song Qingling. Wiele nazwisk na liście członków Komitetu to uczestnicy wydarzeń z 1911 r. To ich, jako 48 szczególnie ważnych gości, podejmowano z nadzwyczajnymi honorami¹³. Władze zobowiązano do organizacji uroczystych obchodów we wszystkich prowincjach i regionach autonomicznych oraz miastach wydzielonych kraju¹⁴.

W wigilię rocznicy w Wielkiej Sali Kongresowej OZPL odbyło się uroczyste posiedzenie z udziałem 10 tys. zaproszonych gości. Obecna była między innymi grupa weteranów, a także przedstawiciele diaspory, którzy odegrali wyjątkową rolę we wspieraniu sił reformatorskich i republikańskich, a także osoby represjonowane, którym przywrócono dobre imię i oczyszczono z bezpodstawnych zarzutów. Zaproszono również przedstawicieli korpusu dyplomatycznego w Pekinie. W uroczystości – jako gość honorowy – uczestniczył przewodniczący ChRL i wiceprzewodniczący KC KPCh Liu Shaoqi oraz niemal *in corpore* najwyższe kierownictwo państwowe KPCh i partii demokratycznych, które zasiadło w prezydium. Nieobecny był Mao Zedong. Przewodniczył premier Zhou Enlai, który otwierając akademię, przypomniał, że Rewolucja *Xinhai* obaliła rządy dynastii Qing i liczące ponad 2000 lat cesarstwo, że zrodziła w społeczeństwie niemające precedensu poczucie wolności, otwierając drogę rewolucyjnym przemianom w przyszłości. To było jej wielkim zwycięstwem. Mówca podkreślał jednak, że *była to rewolucja burżuazyjno-demokratyczna starego typu, kierowana przez chińską burżuazję. Nie była konsekwentnie radykalna. Nie mogła do końca wypełnić swego antyimperialistycznego i antyfeudalnego posłannictwa*. I dodawał: *Jesteśmy dumni, że dokonaliśmy tego, czego nie udało się zrealizować jej bohaterom w 1911 roku i spełnić ponad 100-letnie marzenia wielu ludzi dobrej woli, patriotów*¹⁵. Z kolei Dong Biwu w swoim przemówieniu stwierdzał: *Chociaż Rewolucji Xinhai nie udało się osiągnąć pełnego zwycięstwa, to stała się ona źródłem*

¹³ „Guangming Ribao” z 8 i 10 listopada 1956.

¹⁴ „Guangming Ribao” z 11 listopada 1956.

¹⁵ „Guangming Ribao” z 10 listopada 1961.

*drogocennego doświadczenia, dzięki któremu naród chiński mógł odnaleźć najlepszą drogę prowadzącą go do pełnego wyzwolenia*¹⁶.

Gala ta nie była, jak już wspomniałem, przypadkowa. Wiązała się z próbą odwrócenia uwagi od niezwykle trudnej sytuacji, w jakiej znalazł się kraj po katastrofie awanturniczego kursu „trzech czerwonych sztandarów” (*san mian hongqi*) w okresie 1958–1960, załamaniu gospodarczym, masowej klęsce głodu¹⁷. Władzom chodziło o zjednoczenie najszerzych grup społeczeństwa wokół hasel narodowych, a przede wszystkim przyciągnięcie masowo represjonowanych w ramach kampanii czystek politycznych ofiar tzw. walki z prawicą (*fan youbai fenzi*) z 1957–1958 r.¹⁸ Dotyczyło to głównie inteligencji, w tym wielu wybitnych intelektualistów – członków KPCh i elit partii demokratycznych, rekrutujących się z byłych działaczy GMD, a także specjalistów i naukowców, którzy na wezwanie Mao Zedonga i Zhou Enlaia powrócili z zagranicy „budować Nowe Chiny” (*jianshe Xin Zhongguo*). Towarzyszyły tym zabiegom rehabilitacja i masowe zwolnienia z obozów i więzień osób niesłusznie represjonowanych, sięgające setek tysięcy przypadków. Był to okres narastającej krytyki polityki prowadzonej przez Mao i wyraźnego osłabienia cenzury¹⁹. Trwało to jednak krótko.

Jesienią w 1962 r. praktycznie odsunięty od władzy przewodniczący KC KPCh przystąpił do kontrofensywy o jej odzyskanie. Efektem tego była tragiczna dekada 1966–1976 r.²⁰ W latach „wielkiej proletariackiej rewolucji kulturalnej” (*wuchang jieji wenhua da geming*) Rewolucja *Xinhai* i jej przywódca znaleźli się w ogniu „bezlitosnej, klasowej krytyki”, publicznych potępień na łamach *dazibao* (gazetek wielkich hieroglifów) oraz prasy organizacji czerwonogwardyjskich (*hongweibing*) i rewolucyjnego buntu (*zaofan*). Ataki te były inspirowane przez siły radykalne związane z osławioną Grupą ds. Rewolucji Kulturalnej przy KC KPCh, która przynajmniej w latach 1966–1968 miała decydujący wpływ na kształtowanie polityki kraju, ciesząc się poparciem Mao Zedonga. Sędziwi weterani wydarzeń z 1911 r., szczególnie późniejsi działacze KPCh (m.in. marszałek Zhu De), stali się ofiarami poniżającej i oczerniającej kampanii czy wręcz prześladowań. Przedmiotem

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ A. Halimarski, *Chińska Republika Ludowa w okresie...*, op. cit.

¹⁸ „Renmin Ribao” z 5 marca 1957, z 10 sierpnia 1957, z 13 października 1957; A. Halimarski, *Powstanie Chińskiej Republiki Ludowej i jej rozwój w latach 1949–1957*, „Kraje Socjalistyczne” 1986, t. 2, nr 1–4, s. 170–175. W wyniku czystek tej kampanii tylko w miastach represjonowano ponad 550 tys. osób, a na wsi ich liczba sięgnęła kilku milionów. Po latach przyznano, że zarzuty były uzasadnione jedynie w przypadku ok. 2% osób.

¹⁹ A. Halimarski, *Chiny w latach wielkiej proletariackiej rewolucji kulturalnej (1966–1976)*, „Kraje socjalistyczne” 1987, t. 3, nr 3–4, s. 167–223.

²⁰ Agencja Xinhua, 12 grudnia 1966.

krytyki była także wdowa po Sunie, Song Qingling, której z odwagą i determinacją bronił, także atakowany, ale wciąż pozostający u steru, premier Zhou Enlai.

Ostatnia uroczystość przypominająca w tym smutnym okresie zasługi Sun Zhongshana miała miejsce w 100. rocznicę jego urodzin – 12 grudnia 1966 r., gdy po decyzjach XI plenum KC KPCh (sierpień 1966 r.) kraj znalazł się w paroksyzmie „rewolucji kulturalnej”. W dniu rocznicy agencja Xinhua donosiła: *Opiewajmy nieustraszonego ducha rewolucyjnej walki pana Sun Zhongshana, bezkompromisowo prowadźmy do końca bój przeciwko imperializmowi i rewizjonizmowi*²¹. Informowano o obecności „10 tysięcy rewolucyjnych mieszkańców stolicy i czerwogwardyjskich bojowników” na masowym wiecu z okazji tej rocznicy w sali konferencyjnej w Parlamencie. Nad stołem prezydialnym wisiały dwa hasła pisane złotymi hieroglifami: „Niech żyje Wielki Nauczyciel, Wielki Przewodnik, Wielki Przywódca, Wielki Sternik – Przewodniczący Mao!” oraz: „Pamięci wielkiego, demokratycznego rewolucjonisty pana Sun Zhongshana”. Pod nimi umieszczono portret dra Suna i daty 1866–1966.

Gospodarz uroczystości, wiceprzewodniczący ChRL Dong Biwu, podkreślając rolę ojca rewolucji republikańskiej w walce narodu chińskiego przeciwko feudalizmowi i imperializmowi, powiedział: *Nigdy nie powinniśmy zapomnieć wielkiego wkładu wniesionego przez pana Sun Zhongshana w dzieło chińskiej rewolucji. Zasłużył on na to, aby wiecznie pozostać w naszej pamięci*²². Wiceprzewodnicząca ChRL, Song Qingling, stwierdziła m.in., że Sun Zhongshan *do ostatniego swego tchnienia, zawsze wzywał rewolucjonistów, aby kontynuowali walkę aż do zwycięstwa. Realizując jego testament, przewodząc ludowi chińskiemu, Komunistyczna Partia Chin daleko wyprzedziła wszystko czego on dokonał. Jeśliby dziś był wśród nas, byłby dumny z tego, że KPCh zjednoczyła cały lud i wszystkie narodowości Chin i przewodząc osiągnęła tak gigantyczne sukcesy w procesie socjalistycznej rewolucji i budownictwa socjalistycznego oraz z tego, że tak stanowczo na arenie międzynarodowej broni prawdy marksizmu-leninizmu*²³.

Przemawiający z tej okazji premier Zhou Enlai powiedział: *Wielkie zwycięstwa, jakie w heroicznej walce pod przywództwem przewodniczącego Mao odniósł lud chiński, daleko przerosły marzenia pana Sun Zhongshana. To Mao Zedong genialnie, twórczo i wszechstronnie odziedziczył, obronił i rozwinął marksizm-leninizm, wznosząc go na całkowicie nowy poziom. Wspominając dziś pana Sun Zhongshana, powinniśmy pamiętać, aby zawsze niezłomnie kroczyć drogą Przewodniczącego Mao, naszego wielkiego nauczyciela, wielkiego przewodnika, wielkiego wodza i wielkiego sternika, zawsze być razem z rewolucyjnym ludem, uporczywie pozna-*

²¹ Agencja Xinhua, 13 grudnia 1966.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

wać nowe zjawiska, nieustannie przekształcać naszą świadomość, maszerować stale naprzód za pochodnią socjalistycznej rewolucji²⁴.

Uroczystość – jak pisał korespondent Xinhua – skończyła się owacją na stojąco całej sali. Reprezentacyjna orkiestra wojskowa odegrała najpopularniejsze oficjalne melodie tych dni: *Wschód jest czerwony, nad Chinami, jak wschodzące słońce, pojawił się Mao Zedong* oraz *Żeglując na bezkresach morskich akwenów, należy polegać na sterniku*²⁵.

Pracowałem w tym burzliwym okresie „rewolucji kulturalnej” w naszej Ambasadzie w Pekinie, śledziłem te wydarzenia na bieżąco. Przy lekturze sprawozdania z przebiegu uroczystości przypomniała mi się anegdota z radia Erewań. Pytanie: Jaki projekt wygrał w ZSRR konkurs na pomnik Chopina na początku lat 50.? Odpowiedź: „J. W. Stalin słuchający jego muzyki”. Uważałem jednak, że już samo zorganizowanie takiej uroczystości z okazji rewolucji 1911 r. w okresie, gdy jej główny organizator i przywódca stał się przedmiotem ataków „rewolucyjnych mas”, a jej znaczenie było deprecjonowane, było dowodem cywilnej odwagi jej organizatorów i wysiłku na rzecz ratowania pamięci i szacunku dla historycznych wydarzeń, z których zrodziła się także komunistyczna rewolucja i „Nowe Chiny” (*Xin Hua*).

Nie sądzę, aby w tym czasie można było zrobić więcej. W tym klimacie i w tym mieście, gdzie ściany domów i murów były od góry do dołu oblepione *dazibao*, gdzie płonęły na ulicach stopy „burżuazyjnych, feudalnych i reakcyjnych książek” i masowo niszczone „dekadenckie, feudalne i kapitalistyczne” dzieła sztuki, gdzie odbywały się masowe publiczne rozprawy z „wrogami ludu”²⁶. Ciągłe pozostają żywe w mej w pamięci wstrząsające widoki ofiar „rewolucji”, gdy w białych czapkach błazeńskich, z czarnymi tablicami na piersiach, z wykręconymi do tyłu rękami, były bite i opluwane przez konwojujących ich *hongweibingów*, wożone na platformach ciężarówek lub pędzone ulicami miast na place i stadiony, gdzie odbywały się „ludowe sądy”.

W dniu 30 sierpnia 1968 r. w podpisanym przez premiera Zhou Enlaia dokumencie pod znamienym tytułem *Imienny spis kadr, które winny podlegać ochronie*, na pierwszym miejscu znalazło się nazwisko wiceprzewodniczącej ChRL – Song Qingling. Premier kategorycznie zażądał przerwania ataków na nią. Powołując się na pochlebne opinie Mao Zedonga z 1956 r., podkreślał wielkie zasługi jej męża, przywódcy Rewolucji *Xinhai*, dla Chin. Powtarzał przy tym również obowiązują-

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

²⁶ To jest wobec tych, których zakwalifikowano do kategorii „trzy anty” (*san fan fenzi*) – anty-partyjnych, antysocjalistycznych i występujących przeciwko ideom przewodniczącego Mao, a także kroczących drogą kapitalistyczną (*zou zi bai*) lub do inteligencji (*zhishi fenzi*) – należącej do „reakcyjnych przedstawicieli dziewiętej śmierdzącej kategorii”.

ca, ale zapewne najlaskawszą w tym okresie ocenę Suna: *był burżuazyjnym rewolucjonistą, który miał swoje zasługi i także słabości*. W latach 1967–1968 w rozmowach z przedstawicielami organizacji hongweibingowskich i *zaofanów* Zhou potępiał zamiary zdewastowania mauzoleum Suna w Nankinie, próby bezczeszczenia sali jego pamięci i zachowanych pamiątek w klasztorze Lazurowych Obłoków, obalania jego pomników, obraźliwe hasła i karykatury na jego temat w *dazibao* i prasie „rewolucyjnych organizacji”²⁷. Gdy jego apele zawiodły, Zhou Enlai podobno objął te obiekty ochroną specjalnych gwardyjskich jednostek z korpusu 8341, których zadaniem było przede wszystkim zapewnienie bezpieczeństwa najwyższym członkom kierownictwa.

W październiku 1971 r. przypadała 60. rocznica wydarzeń, które obaliły Cesarstwo. Pominięto ją milczeniem. Było to chyba najtrafniejsze rozwiązanie. Kraj nadal znajdował się w okresie niezwykle ostrej walki wewnętrznej w kierownictwie, szczególnie po odsunięciu od władzy, pod zarzutem próby zamachu na życie przewodniczącego, marszałka Lin Biao – oficjalnego następcy i zastępcy Mao Zedonga, jednego z głównych dyrygentów „rewolucji kulturalnej” i po jego tajemniczej śmierci (oficjalnie w katastrofie samolotowej nad Mongolią 13 września 1971 r.). Kontratak sił radykalnych, który wkrótce nastąpił, i rozpętana przez nich kampania krytyki Lin Biao i Konfucjusza (*Pi Lin pi Kong*) wymierzone były w „restauratorów starych porządków” – przede wszystkim w chorego już na raka Zhou Enlaia, a następnie zrehabilitowanego nagle na jego wniosek Deng Xiaopinga, określane go do 1973 r. jako „chińskiego Chruszczowa nr 2”²⁸.

4. Przegląd obchodów rocznicowych *Xinhai* po „epoce Mao” (po 1978 r.)

Dopiero obchodom 70. rocznicy historycznych wydarzeń z 1911 r. w październiku 1981 r. nadano ponownie charakter ogólnonarodowy. We wrześniu 1976 r. umarł Mao Zedong, „rewolucja kulturalna” została zakończona, „banda czworga” – sztab radykałów – została na początku października aresztowana. Jej członków postawiono przed sądem i skazano. Po III plenum KC KPCh XI kadencji (grudzień 1978 r.) dokonano zasadniczego zwrotu w dotychczasowej polityce wewnętrznej i zagranicznej, ujętego w formule reform i otwarcia na świat (*gaige, kaifang*). Po-

²⁷ *Qiu shi, Cheng xin, Diaoyue*, Jilin Renmin Chubanshe 2002, poświęcony kontaktom i opiniom o Sun Zhongshanie i jego wpływie na czołowych przywódców ChRL – Mao Zedonga, Zhou Enlaia, Zhu De i Liu Shaoqi.

²⁸ A. Halimarski, *Chiny w latach rewolucji kulturalnej...*, op. cit., s. 199–207. Szerzej Krzysztof Gawlikowski, *Nowa batalia o Konfucjusza*, Wyd. MON, Warszawa 1976; „Renmin Ribao” z 7 sierpnia 1973 (w art. prof. Yang Rongguo).

litykę „wyzwalania Tajwanu” zastąpiono „dialogiem rodaków zamieszkałych po obu brzegach Cieśniny Tajwańskiej”. Następował powrót do normalności. Zaczęto odcinać się od obowiązujących w ChRL skrajnych, ideologicznych ocen wydarzeń najnowszej historii Chin pierwszej połowy XX w. podporządkowanych aktualnie obowiązującej linii politycznej.

W przeddzień rocznicy wydarzeń (9 października 1981 r.) 10 tys. zaproszonych gości wzięło udział w uroczystych obchodach w Sali Kongresowej Parlamentu ChRL. Powrócono do formuły obchodów sprzed 20 lat. Gospodarzem uroczystości był marszałek Ye Jianying przewodniczący Stałego Komitetu OZPL, wiceprzewodniczący KC KPCh. W honorowym prezydium – chyba po raz pierwszy – zasiedli wszyscy czołowi politycy państwa i jego najważniejszych organów, partii rządzącej i koalicyjnych stronnictw, nieliczni pozostali przy życiu weterani tych wydarzeń, współpracownicy i członkowie rodzin Sun Zhongshana i innych czołowych postaci rewolucji z 1911 r. – Huang Xinga i Cai Yuanpeia, a także przedstawiciele diaspory, przede wszystkim z Hongkongu²⁹. W przeddzień uroczystości zostali oni przyjęci przez sędziwych członków kierownictwa KPCh i wiceprzewodniczących Stałego Komitetu OZPL: wdowę po premierze Zhou Enlaiu, Deng Yingchao, i Liao Chengzhi³⁰. Głównym mówcą wieczoru był sekretarz generalny KC KPCh (zrehabilitowana ofiara „rewolucji kulturalnej”) – Hu Yaobang. W swym wystąpieniu powiedział m.in.: *Rewolucja Xinhai ma pierwszoplanowe znaczenie w historii Chin. [...] My chińscy komuniści i cały nasz wieloetniczny lud traktujemy zwycięstwo nowodemokratycznej i socjalistycznej rewolucji jako jej kontynuację i rozwinięcie. Stojącego na jej czele Pana Sun Zhongshana i jego współtowarzyszy darzymy najwyższym szacunkiem i wdzięcznością. Dzisiaj 980 milionów rodaków z kontynentu i 18 milionów rodaków z Tajwanu wspólnie obchodzi to ważne święto. Właśnie dlatego niesie ono tak ogromnie istotne, aktualne przesłanie*³¹.

W najważniejszym dzienniku kraju, „Renmin Ribao”, ukazał się na pierwszej stronie artykuł wstępny pt. *Zjednoczyć Ojczyznę, odrodzić Chiny. W 70. rocznicę Rewolucji Xinhai*. Główny nacisk położono w nim na kwestię zjednoczenia kraju. *Komunistyczna Partia Chin i Partia Narodowa (GMD) – pisano – były dwoma najważniejszymi partiami politycznymi, które wywarły największy wpływ na losy Chin w XX wieku. Jest to powód, aby raz jeszcze połączyć ich wysiłki, skupić wokół siebie wszystkie siły reprezentujące wspólną wolę zjednoczenia kraju: partie, ugrupowania, organizacje, wszystkich ludzi dobrej woli, aby wspólnie doprowadzić do końca wielką sprawę reunifikacji Ojczyzny. Rocznica Rewolucji Xinhai to*

²⁹ „Guangming Ribao” z 11 października 1981.

³⁰ Był on bliskim kolegą z ławy szkolnej Jiang Jingguo – „prezydenta Republiki Chińskiej na Tajwanie” i syna Czang Kaj-szeka.

³¹ „Renmin Ribao” z 10 października 1981.

*dzień, który obchodzimy wspólnie. Pan Sun Zhongshan uważany jest przez nas za wielką osobowość, która cieszy się naszym wielkim szacunkiem. Zjednoczenie jest wspólną nadzieją i celem, walka o odrodzenie potężnych Chin jest naszym dążeniem. Czy jest jeszcze jakiś argument, aby nie współpracować, nie podejmować wspólnych działań?*³².

We wszystkich jednostkach administracyjnych szczebla prowincji odbyły się uroczyste akademie, w Wuhanie (prowincja Hubei), drugiej obok Kantonu „stolicy rewolucji 1911 r.”, uczestniczył w obchodach członek Stałego Komitetu Biura Politycznego KC KPCh Li Xiannian³³.

Obchody 80-lecia Rewolucji *Xinhai* jesienią 1991 r. odbywały się już w nieco innej aurze. Zapewne określony wpływ na towarzyszącą im atmosferę miały tragiczne wydarzenia z czerwca 1989 r. i krytyczna reakcja na nie ze strony światowej opinii publicznej. Upłynęło jednak od nich ponad dwa lata. Było to jeszcze przed głośną podróżą Deng Xiaopinga na Południe – do Szanghaju i Shenzhen, która w decydującym stopniu wpłynęła na powrót do kursu transformacji i otwarcia na świat³⁴. Jednak, co ważne, podstawowe akcenty nowej oceny tych wydarzeń pozostały bez zmian.

W przeddzień rocznicy odbyły się centralne uroczystości. Miały one miejsce w nowej hali Centrum Olimpijskiego w Pekinie. Uczestniczyło w nich 5 tys. zaproszonych gości. Przewodniczył wiceprzewodniczący Stałego Komitetu LPRKCh Wang Renzhong. W prezydium znalazła się cała czołówka przywódców chińskich z nowym sekretarzem generalnym KC KPCh Jiang Zeminem, przewodniczącym ChRL Yang Shangkunem, premierem Li Pengiem i przewodniczącym Stałego Komitetu OZPL Wan Li na czele. Deng Xiaoping był nieobecny. Skład zaproszonych gości był tradycyjny – przede wszystkim już bardzo nieliczni weterani, rodziny i współpracownicy przywódców rewolucji 1911 r., reprezentacyjna grupa gości z Hongkongu, Makau i Tajwanu. Zostali oni przyjęci na specjalnej audyencji przez członków naczelnych władz kraju i partii³⁵.

Przemawiał m.in. przewodniczący ChRL, gen. Yang Shangkun, który powiedział: *Chociaż Rewolucja Xinhai nie sprawiła, że Chiny stały się rzeczywiście niezależnym i demokratycznym państwem, to w nasz proces odrodzenia narodowego i rozwoju społecznego wniosła niezbywalny historyczny wkład. Stała się ona kamieniem milowym i drogowskazem współczesnych dziejów Chin. Żaden obywatel socjalistycznych Chin nie powinien zapomnieć dzisiaj o tym, że burżuazyjni*

³² „Renmin Ribao” z 9 października 1981.

³³ „Renmin Ribao” z 11 października 1981.

³⁴ Jonathan Fenby, *Chiny. Upadek i narodziny wielkiej potęgi*, przeł. J. Wąsiński, J. Wołk-Laniewski, Wyd. Znak, Kraków 2009, s. 844–860.

³⁵ „Renmin Ribao” z 10 października 1991.

rewolucjoniści, obalając 80 lat temu feudalne cesarstwo, zaznaczyli w tym swój ogromny udział³⁶. W dniu rocznicy, w dzienniku „Renmin Ribao” ukazał się artykuł wstępny p.t. *Kontynuować marsz otwarcia, odrodzić Chiny – w 80. rocznicę Rewolucji Xinhai*³⁷.

10 lat później sytuacja wewnętrzna i zewnętrzna ChRL ponownie była już inna. Proces transformacji i otwarcia na świat wiązał się z odchodzeniem coraz dalej od jednostronnego, sekciarskiego i utylitarnego wobec potrzeb politycznych traktowania i interpretowania najnowszej historii Chin. Nie odbywał się on bez zahamowań, trudności i oporów. Zaczęto obiektywniej oceniać dokonania ruchu reformatorów i pierwsze wysiłki modernizacyjne schyłku dynastii Qing na przełomie XIX i XX w. oraz historyczną rolę Rewolucji *Xinhai*. Wskazywano nie tylko na obalenie „przegniętego” feudalnego cesarstwa, ale także na wartości programu odrodzenia, choć realizowanego tylko częściowo. Wycofywano się z postawy totalnego negowania dorobku Republiki Chińskiej (1912–1949) i niezrealizowanego programu i testamentu jej twórcy, ale zaczęto nieśmiało odnotowywać jej dokonania.

Główne uroczystości odbyły się w 2001 r. Pekinie. Centralna akademia miała miejsce w Sali Kongresowej OZPL z udziałem ponad 6 tys. zaproszonych gości. Gospodarzem był przewodniczący NK LPRKCh, członek Stałego Komitetu Biura Politycznego Li Ronghuan. Nad honorowym prezydium, pod napisem: *W 90. rocznicę Rewolucji Xinhai (1911–2001)* i wielkim portretem Sun Zhongshana, zasiedli czołowi politycy kraju, z przewodniczącym ChRL, sekretarzem generalnym i szefem Centralnej Komisji Wojskowej Jiang Zeminem na czele. To właśnie ten ostatni wygłosił główne przemówienie.

Rewolucja Xinhai – mówił – obaliła feudalne, reakcyjne rządy dynastii Qing, położyła kres cesarstwu, proklamowała powstanie Republiki Chińskiej. Rewolucja ta w ogromnym stopniu wpłynęła na przebudzenie świadomości narodowej społeczeństwa chińskiego, dała postępowym siłom narodu szeroką perspektywę poszukiwań dróg odrodzenia państwowego i narodowego. Zapoczątkowała względnie całościowe rozumienie konieczności dokonania antyimperialistycznej i antyfeudalnej narodowo-demokratycznej rewolucji. Chociaż nie była w stanie zmienić charakteru starego chińskiego systemu społecznego i tragicznego położenia społeczeństwa, otworzyła zatrzaśnięte wrota dla postępowych przemian, uniemożliwiając skrajnie reakcyjnym siłom ponowną restaurację starego porządku, a tym samym zmobilizowała naród chiński do walki o niezależność i wyzwolenie narodowe, do jeszcze większej determinacji i wysiłku na rzecz budowy zamożnego i silnego państwa. Rewolucja Xinhai we współczesnej historii Chin zajmuje niezwykle ważne miejsce, to kamień milowy na drodze rewolucyjnej walki narodu chińskiego o zmianę swojego

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

*losu. Dr Sun Zhongshan to wielka historyczna postać z pierwszego szeregu hero-sów swej epoki, wielki patriota, wielki chorąży chińskiej rewolucji demokratycznej, której wiernym kontynuatorem są komuniści chińscy [...]*³⁸.

Do roli i miejsca twórcy Republiki Chińskiej w najnowszej historii Chin wrócono przy okazji obchodów 140. rocznicy jego urodzin. Tym razem w centrum uwagi znalazła się kwestia reunifikacji obu części Chin. Obchody te poprzedziło podjęcie bezpośrednich kontaktów pomiędzy GMD a KPCh i pierwsze po ponad 60 latach spotkanie przywódców obu partii – Lien Chana i Hu Jintao – 29 kwietnia 2005 r. w Pekinie³⁹. Sama uroczystość odbyła się jak zwykle w Sali Kongresowej OZPL z udziałem 10 tys. zaproszonych gości. Gospodarzem był przewodniczący KN LPRKCh – Jia Qinglin; głównym mówcą – przewodniczący ChRL i sekretarz generalny KPCh i prezydent ChRL – Hu Jintao.

W jego przemówieniu znalazły się określenia, które do tej pory nie padały z ust przywódców z kontynentu. Według mówcy to Sun Zhongshan był tym, który przed ponad 100 laty jako pierwszy wezwał do „odrodzenia Chin” (*Fuxing Zhonghua*). To on przez całe swoje życie dążył do pełnego wyzwolenia narodu chińskiego i demokratycznego zjednoczenia Chin, i uważał, że tylko poprzez własną walkę naród chiński będzie w stanie przezwyciężyć ubóstwo, zacofanie i słabość swojego państwa. Tylko w ten sposób będzie mógł przekształcić Chiny w potężne mocarstwo – nowoczesne, demokratyczne, cieszące się dobrobytem społeczeństwa. To doktor Sun – mówił prezydent ChRL – własnoręcznie nakreślił program modernizacji i rozwoju kraju, świadczący o jego szerokich horyzontach, bohaterskiej woli i dalekowzroczności. Tym celom poświęcił całe swoje życie. Na tym polegają jego wybitne zasługi wobec narodu i państwa, i w tym tkwi źródło ogromnego autorytetu, poważania i szacunku, jakimi się cieszy w społeczeństwie. Hu określił chińskich komunistów jako najbardziej zdecydowanych i konsekwentnych sojuszników rewolucyjnej działalności dra Suna, najbliższych i najściślej z nim współpracujących i najwierniejszych kontynuatorów jego dzieła, zaleceń jego testamentu. *Zjednoczenie ojczyzny – stwierdził Hu Jintao – jest niezmiennie naszym fundamentalnym celem i racją stanu, i pozostaje ciągle niezrealizowanym marzeniem wszystkich patriotów po obu stronach Cieśniny Tajwańskiej*⁴⁰.

³⁸ „Renmin Ribao” z 10 października 2001.

³⁹ „Renmin Ribao” z 30 kwietnia 2005.

⁴⁰ „Renmin Ribao” z 13 listopada 2006.

5. Postscriptum

Na zakończenie kilka subiektywnych, osobistych refleksji.

W przeciwieństwie do postawy przywódców rewolucji bolszewickiej w 1917 r. i kolejnych sterników ZSRR – negowania przez nich znaczenia trudnych i niekonsekwentnych wysiłków reformistycznych w carskiej Rosji w XIX i na początku XX w., deprecjonowania wagi przewrotu lutowego i programu Rządu Tymczasowego po obaleniu po trzech wiekach Caratu, ich dalekiej od obiektywizmu oceny roli i znaczenia tych procesów i wydarzeń dla modernizacji Rosji – przywódcy KPCh i ChRL, przy wszystkich zastrzeżeniach i krytyce dokonań swoich republikańskich poprzedników, zawsze traktowali obalenie cesarstwa i utworzenie republiki jako niezwykle ważny etap odrodzenia narodowego Chin i budowy świadomości narodowej. Akcentowali jej antyfeudalny i antyimperialistyczny charakter, dążenie do odrodzenia suwerenności i niezależności kraju, jego terytorialnej integralności przez ponowne zjednoczenie z macierzą zagarniętych przez mocarstwa imperialistyczne ziem. Uważali się za kontynuatorów podjętej przez Sun Zhongshana historycznej misji odrodzenia wielkości Chin.

W kontekście obchodów setnej rocznicy rewolucji 1911 r. można wyrazić głęboką nadzieję, że będzie ona po raz pierwszy od 62 lat obchodzona wspólnie przez Chińczyków po obu brzegach Cieśniny Tajwańskiej. Miejmy nadzieję, że rocznica ta stanie się ważnym wydarzeniem w trwającym dialogu pomiędzy nimi, że służyć będzie dalszemu wzajemnemu zbliżeniu i budowie zaufania, że okaże się wykorzystaną szansą podjęcia wspólnych krytycznych i samokrytycznych przemyśleń nad dziejami ostatniego stulecia, nad niespełnionymi, przede wszystkim politycznymi, postulatami testamentu Sun Zhongshana. Byłby to bezcenny wkład na drodze pojednania i wiarygodnej realizacji wielkiej idei reunifikacji wszystkich chińskich ziem.